

УДК 327 (447+438)

DOI 10.25128/2225-3165.20.01.10

Vitalii Znak

Postgraduate student,
Department of the World History and Religious Study,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
nicolesko75@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1165-4697>

Віталій Знак

Аспірант,
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

СВОБОДА І РІВНІСТЬ УКРАЇНИ В НАТО

Анотація. Мета дослідження – визначити місце України на світовій геополітичній арені як вільного і рівного партнера НАТО та виокремити роль національної держави у формуванні стосунків із суміжними державами-членами Альянсу. Саме від цих теоретичних понять – свобода і рівність, залежить практична складова співробітництва та вступу нашої держави до Північноатлантичного Альянсу та ефективності від такого вступу. Методологія праці: використано принципи історизму, об'єктивності, науковості, системності та комплексності, загальнонаукові і спеціально-історичні методи. Наукова новизна: пропонується комплексне дослідження та аналіз геополітичних відносин України і НАТО, виокремлено роль національної держави у формуванні стосунків із суміжними державами-членами Альянсу. Висновки: Україна – велика держава, а історія інших успішних та менших держав показує лише її власний розвиток та шлях до омріяного економічного благополуччя, розбудови власного громадянського суспільства і безмежного прагнення до миру. Варто не забувати, що розвиток національної держави важливий для колективної безпеки, вона єдиний шлях до Північноатлантичного альянсу. НАТО – це коаліція незалежних держав, де їхнє положення вважається як рівне.

Ключові слова: Україна, НАТО, співпраця, безпека, рівність, дипломатія, держава, громадянське суспільство, національна держава.

FREEDOM AND EQUALITY OF UKRAINE IN NATO

Summary. The aim of the research work is to define place of Ukraine in the world geopolitical arena as a free and equal member of the NATO, and to highlight the role of the nation state in relations formation with neighbouring member states of the Alliance. It is from these theoretical concepts – freedom and equality, the practical component of cooperation and accession of our country to the ranks of the North Atlantic Alliance and the effectiveness of such accession depend on. Methodology of the work includes the following: the historical-comparative method and the principle of historicism, objectivity, scientificity, systematization and complexity, general scientific and special-historical methods. Scientific newness includes proposed complex investigation and analysis of geopolitical relations between Ukraine and the NATO, defined the role of the nation state in shaping relations with neighbouring member states of the Alliance. In conclusion we would like to underline, that Ukraine is a great country and the history of other successful and smaller states shows only its own development and the path to the dreamt economic prosperity, building own civil society and boundless desire for peace. We should not forget that the development of the nation state is important for collective security, it is the only way to the North Atlantic Alliance. The NATO is a coalition of independent states, in which their position is considered equal.

Keywords: Ukraine, NATO, cooperation, security, equality, diplomacy, state, civil society, nation state.

Зплином часу в історичній науковій літературі посилюється інтерес до Північноатлантичного альянсу та до різних аспектів його діяльності. Серед праць слід виокремити важливу для розуміння історіософії досліджуваної теми працю Є. Марчука “На шляху до НАТО”. Також видання: Возняк Т. “Україна – НАТО. 20 років партнерства” (Возняк, 2014) та Соскін О. “Партнерство заради безпеки” (Соскін, 2007).

Варто назвати дослідження Горбуліна В. “План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми” (Горбулін, 2009), Алексієвць Л., Алексієвця М. “Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний

аспект” (Алексієвець, Алексієвець, 2020) та “Ukraine – the NATO: mutual relations and partnerships main states” (Alexiyevets L., Alexiyevets M., 2020), Долгов І. Еволюція партнерства (Долгов, 2012) та Алексієвця М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності (Алексієвець, Секо, 2016).

Серед авторів помітну роль вивченні теми відіграють Черноусенко О. (Черноусенко, 2003), Босцький Т. (Босцький, 2006), ін.

Виклад основного матеріалу. Світ значно змінився, відколи Україна одержала свою можливість розвиватися самостійно. Якщо після початку 1990-х рр. серед доленосних пріоритетів наша держава одержала змогу обирати власний геополітичний шлях, а з часом цей вибір вказав, а вірніше став впевненішим саме на європоцентричному векторі, то із дедалі тривалішим очікуванням на послідовний курс інтеграції, стає очевиднішою складність інших векторів, які також впливають на Україну, бо розвиток зводиться не лише до складної транснаціональної діяльності. Це також означає непрості відносини із суміжними державами і значно ускладнює українську позицію. Від цього залежить внутрішнє становище самої держави: її економічний та гуманітарний аспекти. Хоча перший і найважливіший крок зроблено – Україна стала незалежною, – цього не достатньо, бо держава може бути формально незалежною, але політично та економічно її воля звужується до функцій сателіта на міжнародній арені; тому ключовим етапом було прийняти систему поглядів, відповідну до громадянського суспільства, які визначені формально в державних документах. У загальному значенні, під таким суспільством розуміємо державу як злагоджений організм, де індивід є членом суспільства із громадян зі спільним інтересом; “суперечити суспільству, порушувати права чи закон у таких умовах – означає нашкодити сусіду”, це вже класична економічна аксіома, вона означає взаємну конфедерацію безпеки на добровільній основі та закладена в теоретико-концептуальних основах трансатлантичної системи безпеки. Із неї варто розпочинати аналіз саме внутрішніх справ, тому що вступ до Північноатлантичного альянсу потребує наявності уже виробленої чіткої стратегії та національних інтересів, які може дати лише громадянське суспільство, саме безпека національних інтересів є основним “диктатом” відносин із НАТО; важливою умовою було та є якість рішень та дієвість державного управління.

Саме тут із поля зору багатьох дослідників часто втрачається цей зв’язок організації державної влади та розбудови держави громадян, бо багато йдеться про стандарти НАТО та їхню важливість для нашої держави, але навіть у деяких працях можна простежити характерну їм юридичну фікцію. Ось до прикладу, Олег Соскін в одній зі статей 2006 р. серед перспектив приєднання України до НАТО зазначав, що після здобуття незалежності, наша держава вже чимало зробила, щоб просунутись у “реалізації параметрів євроатлантичної моделі розвитку [...]” (Соскін, 2007: 198–200), до цього був наведений список цих загальних параметрів: йдеться про особисту свободу; інститут приватної власності; прозора система влади; свобода ЗМІ, тощо. А ось, які саме, то автор описує дещо розмитими ці досягнення: щодо економіки вказано лише, що “європейськими структурами визнано ознаки ринкової економіки в Україні на принципі приватної власності, але її принципи не реалізуються повною мірою, через кланово-корпоративні конгломерації” (Соскін, 2007). Варто лише зазначити, що такі конгломерації існують не лише в Україні, вони завжди були і в інших державах, особливо в тих, які вважаються “розвинутими”, в цьому і полягає їхній історичний аспект. А ось дію транснаціональних корпорацій він пропонує “обмежити”, залишаючи читачам розуміти вищесказане на власний розсуд. Також автор схвалює “наявність політичних партій, що діють в умовах жорсткої конкуренції, та обираються шляхом виборів [...]” (Соскін, 2007: 200). За оцінкою дослідників того часу, це було актуальним імпульсом на шляху до

євроінтеграції та перспектив вступу до НАТО. Та якщо врахувати за доцільність висновки досліджень щодо економічного добробуту, то демократично обраний уряд та парламент, державні інституції, якщо їхня ефективність доведена, та загалом владу, яка безпосередньо відповідатиме за націоналізацію, дійсно може привести до піднесення загального благополуччя, навіть, якщо за економічними параметрами буде відставати. Цього можна досягнути, якщо держава буде сприйматися громадянами як кооперативна організація, де зникне атмосфера загальної недовіри між собою та запанує спільність інтересів. Першочергово, в цьому і полягає нерівність нашої держави із більшістю членів Альянсу. Ось чому питання громадянського суспільства настільки суттєве. Лише узаконення намірів громадян підвищує роль самої держави, як рівної іншим державам, відмінно від тих умов, де черговий “старший брат” лише підкреслює своє схвалення намірам нашої держави.

Це важливо, оскільки вже в Декларації про державний суверенітет, в якій визначався курс міжнародних відносин, і багато дослідників приписують їй початковий етап до євроінтеграції, Україна (тоді ще УРСР) проголосила “народовладдя”; було наголошено, що лише Верховна Рада могла бути “голосом” народу, а “жодна політична партія, громадська організація, інше угруповання чи окрема особа не можуть виступати від імені всього народу України” (Декларація). Найголовніше, що такий старт уже заздалегідь визначив якість співпраці України з НАТО та питання її свободи й рівності перед іншими державами на протязі ще багатьох років. Це поклало основу в позицію та проблематику такої інтеграції, оскільки до Північноатлантичного альянсу держава вступає лише добровільно, а держава – це громадяни.

Україна початково отримала труднощі та суперечності: не було достовірно визначено, де джерело влади, та де встановилась необмежена законодавча влада, яка за своєю природою недосконала. Якщо єдине законне джерело влади полягає у народі, то Верховна Рада консолідувала це у вже підірваний авторитет державної діяльності як необмеженої та безумовної. Формально, це утверджена влада, опосередковано, через писаний закон або директиву, характерно для країн, що розвиваються або “третього світу”, на цьому етапі влада ще слабка, тому вона діяла разом із партійними та клановими конгломератами, що не виключало прихованої корупції, але робило систему гнучкою. У такому випадку громадяни починають користуватися своїм правом “ігнорувати” державу, підставою для цього є відповідна політична організація суспільства. Вона полягає у тому, що з часом роль партій зростає: спершу держава в цей час не претендувала на монопольну владу, монобільшість із колишніх комуністів у Верховній Раді України з початком першого року незалежності більше не могла на це претендувати, і ось тоді В. Чорновіл говорив, що в законі про політичні партії проголосували за зменшення допомоги від держави політичним партіям, а в проекті конституції їхня роль у створенні державних структур була проігнорована (Чорновіл: 739), таким чином виникає надмірний плюралізм; те що Чорновіл називає “нормальною хворобою росту демократії”, тобто створення багатьох невеликих політичних партій, що воюють між собою на фоні знецінення їхнього політичного значення, зводиться до зовсім іншого укладу. Тепер вони агітують за суто національні інтереси, де вже кожна партія та політична організація виступає від імені народу (чи прагне народ, інтереси якого представляють партії, союзу із Північноатлантичним альянсом?). І це має наслідки: в державі криза державної влади, але зростає дисципліна політичних угруповань і вони формують клани та політичні касти. Їхньою ідеологією були не стандарти НАТО, а налагодження прямого зв'язку із виборцями, на фоні крайньої слабкості урядовців або центральної влади; ця зтяжна криза унеможливила повернення до авторитаризму, тому більшість “розворотів”

України від НАТО, на авторську думку, мали причини радше у зовнішньому аспекті. Але це і важлива ознака того, що суспільство українців після здобуття незалежності знаходилося на межі політичної слабкості та безпорадності, а в законодавстві тривалий час були відсутні чіткі норми управління, завдяки чому кожна дрібна партія чи організація виставляє себе представником загалу, тому більшу роль відіграють останні. Особливо після 2014 р. різноманітні групи інтересу самі ж переконані, що вирішальне право голосу належить саме їм, а не державним інституціям, вони формулюють свої прагнення як диктат; ці партії несуть характер квазі-груп, які виражають інтереси широких верств суспільства, але жодна з них чітко не вказує на інтерес щодо набуття членства в НАТО, та не надають послідовної програми для такої реалізації; жодна українська партія не є взірцем цієї ідеології, а політичні агітації сюди не доцільно вставляти. Деякі з них необхідність в НАТО категорично заперечують.

Як виняток, 19 червня 2003 р. було ухвалено закон України “Про основи національної безпеки”, за нього проголосувала конституційна більшість, в тому числі й “Партія регіонів” (День, 2019). Газета це оцінила як важливий стимул і прагнення нашої держави заявити про серйозність намірів щодо євроінтеграції.

Користуючись висновками із вище зазначених праць, роль держави сильно посилюється, коли зростає необхідність в зовнішній та внутрішній безпеці громадян. Тому, із здобуттям незалежності України, одним із фундаментальних рішень було, з огляду, на реальні економічні ресурси скласти Воєнну доктрину України (Стратегія Воєнної безпеки), як систему поглядів на причини виникнення конфліктів, їхню сутність та позицію щодо їх вирішення (Загальні положення), загалом ключову роль безпеки держави, але про це згодом. Варто лише підкреслити, що навіть для Західного світу, це – одна із ключових умов стабілізації: для України Північноатлантичний альянс не повинен був нічого робити, за винятком особливостей щодо пропаганди демократичних та плюралістичних принципів, а також політики “сусідства” та “відкритих дверей”. Для трансатлантичного блоку уже було достатнім те, що більшість нових посткомуністичних держав переходили радше на антикомуністичну риторичку, а відновлення взаємозалежної економіки колишнього біполярного світу ставало лише питанням часу через те, що нові держави частіше всього обирали модель ринкових відносин і самі пропонували Заходу свої можливості; до таких дій новоутворені національні рухи спонукали свої посткомуністичні уряди. Проте, часто українські автори сходились на думці, що Брюссель буде співпрацювати з Україною, тому що усвідомлює кардинальну зміну ситуації в Європі у разі військового союзу України з Росією (Бурдяк, Мороз, 2008). У такому випадку це радше загроза, бо є сенс ослаблювати нашу державу з обох сторін. Ми не можемо точно стверджувати, що трансатлантичний союз може багато очікувати від нашої держави, зважаючи на її складні відносини із Польщею та Угорщиною, але, якщо Захід впевнений у тому, що допомога від України буде достатньо, то він буде лише остерігатися її через відверту непослідовність політики, хоча деякою мірою наша держава саме тут по-справжньому рівна іншим. Одночасно така свобода ставить у скрутне становище державу, і сусідні, це відбуватиметься до тих пір, поки Україна повноцінно не інтегрується до Спільноти, під дію її законів та колективної безпеки. Для Росії важливо, що Україна може непомітно набути економічної та політичної ваги. Отож РФ також не втрачає її зі свого поля зору.

У перші роки незалежності для України такі національні політичні організації, які іменували себе як національно-демократичного спрямування, першочергово виступали за належне визначення військово-політичного місця нашої держави “як учасника спільної європейської системи безпеки” (Чорновіл: 665), вони були і за те, щоб не розривати стосунків із Росією, натомість, Чорновіл говорив про потребу апелювати до російських демократів (Чорновіл: 744). Така політична

сила цим і відрізнялася від класичних соціально-революційних рухів, які в своїй ідеології зобов'язані не йти на поступки та договори перед ворогом революції, натомість демократи робили все, аби не ототожнювати себе із владою в очах народу, через це опозиція також слабнула, через брак рішучості. Проте спроба Росії зробити нашу державу причетною до блоку СНГ видавалася цілком безперспективною. Уряди нових країн, що розвиваються відроджували національну політику, яка за умов економічної кризи 1980-х рр. у розвиненому світі дещо призупинилася. Важливе місце в системі трансатлантичної безпеки одразу ж зайняла і Україна, для неї також розпочався процес розбудови національної держави.

Деякі автори раніше писали, що започаткування політичної реформи щодо державного управління є “одним із серйозних проявів прагнення України до євроінтеграції та вступу до НАТО. [...] Вибір Україною шляху євроінтеграції автоматично призводить до необхідності орієнтації на впровадження європейської моделі” (Державне управління, 2007). Проте в таких державах, як і Україна, що розвиваються, демократія та західна модель приходять у дещо авторитарнішому варіанті, але в 1990-х рр. спроби запровадження цього провалилися і виник надмірний політичний плюралізм, що в даному випадку віддає дієвість реформ за західним зразком. У зв'язку з цим дехто, коли це було актуально, вбачав “очікуваним результатом зміни форми державного управління з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську” (Державне управління, 2007), хоча провідні держави чітко не вказують такої форми правління у документах, але, на думку авторів, це є характерно для низки провідних країн, у цьому вони вбачали одну із необхідних реформ. Але із частими змінами до конституції, де українську форму правління часто уточнювано або змінено, вона набула лише досить розмитого характеру. Традиційно, новоутворені постколоніальні держави та держави, що виникають із революцій, обирають політичні системи держав, що їх підкорили або яким вони раніше були підпорядковані. За роки незалежності Україна домоглася статусу “держави-клієнта”, але на ній також ярлик того, на яке міжнародне оточення вона себе визначає в документах, без належних на це політичних умов. Як і більшість новоутворених країн постколоніального та посткомуністичного періоду вона одразу ж встановила себе як парламентську республіку на основі виборчої боротьби та демократії, де непохитне верховенство права над військовими одержує правляча цивільна партія, але при цьому сама центральна влада хронічно слабка. Тому в Україні в 1990-х рр. виникли умови, що, поки національно-демократичні організації боролись традиційно із центральним урядом, на користь створення “уряду національної довіри”, в цей час, як і в подібних державах, незалежно від конституційної чи політичної спорідненості, були проблеми із кадровою політикою армії, та й в питаннях оборони і державної безпеки в цілому. В. Чорновіл говорив, що офіцери, які відмовилися прийняти присягу на вірність Україні підписують контракти, а безліч проукраїнських військовослужбовців за кордоном залишилися поза увагою (Чорновіл: 664). На щастя Україна уникнула військового перевороту та встановлення мілітарного режиму, що не було рідкістю в новоутворених державах третього світу. Але в цей час ще слабкий центральний уряд на чолі із Л. Кравчуком укладав угоди із державами, в тому числі й Росією. Їхня особливість полягала у тому, що росіяни не уклали угоди миру та співпраці шире, а встановлювали перерву у війні. Як правило, в таких вимушених угодах є умови, які передбачають роззброєння, продаж землі та підприємств. Чого завгодно, що послаблює державу. Особливостями для України було питання Чорноморського флоту, ядерної зброї та вивіз озброєння. Також, ключовою частиною політики Росії в нашу сторону: не дозволяти Україні вступати в союз із Заходом.

Але тим часом, перший етап (1991–1997 рр.) співпраці України з НАТО, що полягав у візитах та консультаціях з представниками від нашої держави та Альянсу; розбудові нормативно-правових законодавчих актів та інституційних осередків; програмних завдань та аспектів зовнішньої політики України (Алексісець, 2020), свідчить про важливий, передусім неекономічний, етап розбудови державності в Україні. Це були перші стимули класичною політикою доброзичливості показати, що відносини між нами і НАТО привітні та є основним напрямком для майбутнього розширення, але поки вони на дистанції через невпевненість у хиткій державній владі України, в руках котрої було здебільшого лише право, а сама влада розподіляється між політичними організаціями.

У 2001 р., надавши членам НАТО свій повітряний простір та відповідну розвідувальну інформацію в рамках приєднання України до боротьби з міжнародним тероризмом, наша держава таким чином закріпила свій внесок у миротворчих операціях під проводом НАТО на Балканах в 1990-х рр. та довела свою послідовність і передбачуваність щодо своїх намірів; у підтримці боротьби з тероризмом брала участь у глобальних операціях в Афганістані та Іраку; а також, на початку 2000-х рр. президент України Леонід Кучма підписує Закон про боротьбу з тероризмом, тим самим долучаючись до міжнародної співпраці (Закон), а вже в липні 2002 р. було підписано рішення згідно з Радою національної безпеки і оборони України про готовність і пряме бажання вступити до Північноатлантичного альянсу. Політика тодішнього президента на деякий час прискорила режим закріплення і розвитку громадянського суспільства та його незгоди з Росією. Діалог було налагоджено і, безперечно, що ця заслуга не може недооцінюватись, співпраця із Альянсом вважається динамічною, сама Україна веде перемовини із країнами-членами НАТО щодо розробки нової моделі охорони державного кордону, питання демаркації морського кордону із РФ та встановлення сучасного кордону на сході Об'єднаної Європи. З огляду на це можемо лише здогадуватись, що Україна на шляху свого становлення як держави опинилася в трикутнику із конфліктом інтересів: між Росією, Україною та Європою (яка на той час переживала значну активізацію своєї економіки, та з поваленням Берлінського муру одразу ж почала поводити себе обережно та поволі затягувати питання розширення меж ЄС та НАТО). Польща, Чехія та Угорщина увійшли в цей процес вчасно, незважаючи на невирішені протиріччя, які також могли суперечити вступу до Альянсу та ЄС, а щодо України цей процес затягнувся і призвів до певною мірою стагнації.

Едвард Люттвак вважав, що Північноатлантичному Альянсу розкол загрожував декілька разів через відсутність спільного ворога після краху СРСР та капіталізації Азії. Автор нагадував про величезну нерівність між державами, а головне про тотальну перевагу США над слаборозвиненими державами у військово-технічному плані, це дозволило США консолідувати свої дипломатичні вміння та знайти нового ворога для організації, на думку автора “армія [НАТО] тепер веде боротьбу не із “імперією зла”, армія воює із загальною світовою несправедливістю, із окремими гілками авторитаризму” (Люттвак). Час, коли нові держави вели політику віддалення від Росії, був найкращим періодом для членів Альянсу. Для них це час підняття демократії, рівності та свободи, а Балкани не стали їм на заваді завдяки новітнім технологіям та методам ведення збройних конфліктів. Едвард Люттвак як теоретик стратегії зазначає приклад НАТО в Югославії 1999 р. як новий прорив у війні: це конфлікт із мінімальним використанням наземних військ, натомість технології дали змогу “вести дистанційну війну за допомогою авіації, ракет, безпілотних літальних апаратів... світ став свідком початку війни, яка здійснювалась за постгероїчними правилами” (Стратегія), тобто миротворчі операції здійснювались за допомогою

крилатих ракет дальньої відстані зі зведеним до мінімуму контингентом військових, щоб уникнути більшості із можливих жертв. Великий день для українсько-натівських відносин відбувся 3 жовтня 2001 р., коли 4.5 тис. літаків збройних сил США та союзників з антитерористичної коаліції перетнули повітряний простір України для навчань (Марчук, 2016: 120). З плином часу не затягнулось і підписання Кучмою “Державної програми співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) 2001–2004 рр.”, призначенням якого було розширити співпрацю після Хартії 1997 р., поглибити зв’язки виконавчої влади України з відповідними структурами НАТО та виведення нашої держави на наступний етап відносин, його ключовим принципом було “залучення України до субрегіональних механізмів співробітництва, створюваних на підтримку діяльності НАТО” (Програма). В тому ж документі у якості пріоритетів є згадка щодо реформування армії. Незважаючи на те, що Україна візьме участь в найсучасніших миротворчих операціях, які охрестили сучасними методами війни, прагматичне значення яких для нашої держави не потребує додаткових доводів, подальші етапи вступу до НАТО залежать і від центральної влади та розбудови держави, які поступово зміцнюються. Пік цього посилення настав уже в 2003 р. під час конфлікту щодо приналежності острова Тузла – найбільше похолодання українсько-російських відносин на той час. Водночас Україна вперше змогла не дати тиснути на себе з боку РФ. Як і в багатьох інших нових економічно залежних державах, в Україні також був уряд, що прагнув “розвиватися”, примітно і те, що Кучма дізнався про конфлікт, здійснюючи візит до Латинської Америки. Але як правило такі держави, якщо вони мають на те достатньо волі, бажають розвиватися поза військовими блоками, через те, що не бажають втягуватися у суперечності між наддержавами, оскільки поле битви знаходиться саме на теренах нових держав, які ще не встигли зміцнитися, про це ясно свідчила червона позначка над о.Тузла. Тому співпраця із Альянсом для України завжди була певним ризиком, через це і громадянське суспільство було далеко не готовим до військових блоків.

Співпраця із Північноатлантичним альянсом – це перш за все угоди, які демонструють нашу політичну єдність із ЄС та США. Прийнято вважати, що її закріпила російська агресія на Донбасі та в Криму, ця ж агресія суперечить світу, який вже став єдиним економічним цілим і зовсім не відповідає прогресу співжиття держав та народів. Багато хто розуміє це як дикість у співставленні із цивілізацією, а деякі автори говорять, що наша держава зіткнулася із “квазівійною”, “коли фізичний простір вже не підлягає розширенню” (Возняк, 2014), але при цьому війна ведеться саме за розширення впливів, мова йде про створення та розвитку так званого “Євразійського блоку”, вірніше його закріплення як дуже потужного союзу. Тобто, автори акцентують на віртуальності “сучасних” війн, але це не єдиний їхній аспект. Хоча військовий конфлікт значно віддалив Україну від Росії, але основним ефектом було підірвати економіку України, впливати на її кризу державної влади: це і підвищення тарифів на нафту і газ, що змушує владу підвищувати податки та постійно втрачати любов своїх виборців; це і розкол громадян на Донбасі та Криму – всім, хто творить розбрат проти української влади (після революції 2014 р. саме на новообрану владу особливо відбувались закиди пропаганди), на чинні закони України та ідуть проти громадянського суспільства в Україні, росіяни автоматично дають щось на зразок ярлика союзника російського народу або умовно зачисляють їх до своїх громадян.

Варто не забувати, що український народ вже звик жити та будувати свою державу за складних і подекуди екстремальних в історичному аспекті умов, проте на деякий час, це повернуло нас до враження, під яким ми до цього

розуміли лише віддалені в хронології світові війни. Ніхто до того не був цілковито впевненим, що війну будуть вести не лише із солдатами, а із мирним населенням також. Звісно, що це не сильно відрізняє нас та російсько-український конфлікт в цілому від воєн минулого століття, особливо близько до його кінця, але додалось дещо, що краще виражає саме новітній час. Насамперед, це престиж та реальна сила. Деякі договори та угоди Північноатлантичного альянсу із іншими державами, зокрема Україною, дійсно стали більш відкритими та прозорими, домовленості досягають шляхом реальних переговорів. Вони покликані до демократичного розв'язання проблем, у яких беруть участь незалежні держави, тобто на рівних умовах та із залученням громадськості. Цілковитою майстерністю у цьому досягають уже після 1990-х, бо приклад із Югославією послужив радше досвідом, а не цілковитою відповідністю таким принципам, до якого НАТО прагнув розвинутися після визначення п'ятої, уже не секретної, Стратегічної концепції. Утім, такі регіональні конфлікти, як в Україні з Росією, подекуди рівняються до масштабних війн, оскільки міжнародний переговорний процес дуже чутливий до подібних “похолодань”, сам конфлікт породив недовіру до самої традиції цих переговорів, незалежно від їхнього реального впливу та військової потуги, які стоять за ними. Перш за все, це довело їхню неспроможність на деякий час бути універсальним інструментом. Звісно, що Північноатлантичний альянс до цього був готовим, оскільки історія дала йому колосальний досвід, утім для України це означає період кризи і в зовнішніх стосунках, а в історичному аспекті, можливість відслідкувати межу нерівності між державами.

Користуючись виразом, придуманим в шістдесятих – “глобальне село” набуває свого значення, в 1990-х рр. продовжуючи свій розвиток, удосконалюється, та дедалі більше для економіки набуває чинності приватне виробництво, вірніше суспільний лад дедалі пристосовується до нього. До цього підключаються нові держави, тому для нашої держави стає необхідним питання цього устрою, в системі якого вбачаємо і нашу “національну державу”, не кажучи вже про трансформації соціальних аспектів життя громадян під черговою зміною економічного та політичного життя.

У дев'яностих роках НАТО також уособлював в собі ці зміни, хоча державам, що розвиваються, державам із колишнього соціалістичного табору економічним взірцем яких було централізоване планування, деякий час важче сприймати цю міжнародну організацію як процес посилення світової інтеграції на благо їхнього розвитку, але з часом амбітніші з них прагнули покінчити з економічною відсталістю, або залежністю і, зокрема Польща, Угорщина та Чехія вступили до Альянсу на фоні економічних реформ. Варто зазначити, що інтеграція цих держав також спиралася на державну діяльність та державний контроль. Для них національний інтерес зберігся, а відтак і національна держава там виражається помітніше на основі партій національно-демократичного спрямування.

Оптимум соціального добробуту та його безпека – це основа всіх пріоритетів, він і визначає, яким шляхом буде йти держава у процесі свого розвитку та які засоби вона використовуватиме задля досягнення цілі свого економічного добробуту і процвітання. Досвід зарубіжних посткомуністичних країн, які вступили у НАТО, наша держава умовно та практично переймає на свій власний історичний потенціал. А щодо Альянсу, то його основні властивості поволі проявляються у цій співпраці, до прикладу, це: 1) зовнішня безпека та стабільність в плані економічного розвитку; 2) попри фінансові внески в організацію, це зменшення витрат на індивідуальну державну безпеку та зосередження на “чистому” економічному прибутку; 3) імплементація реформи Збройних сил більш продуманим способом (Соскін, 2007: 56–57), тощо. Такі

перспективи в НАТО з огляду на досвід Угорщини, для нашої держави також є важливими.

Зауважимо, що Росія досі не може змиритись, що Україна більше не її прикордонна зона. Раніше осередки та міста таких областей вважались прилеглим краєм “цивілізованого” світу або держави, а їхні центри дійсно виконували скоріше військові, ніж економічні функції. Від цього наша держава навіть після здобуття незалежності в розумінні РФ виконує цю ж роль, та асоціюється із “зłodійською нацією”, яка загрожує усій російській державі. Росія засуджує всіх громадян свого противника, та досі веде спроби залякування свого власного народу українським. 11 жовтня 1991 р. Верховна Рада схвалює концепцію оборони та будівництва Збройних сил. Від цього часу наша держава сподівалася на нейтральний статус у майбутньому, яка не бере участі у військових блоках (Концепція). Проте часто цей документ критикували за його поспішність.

1990-ті рр. разом із крахом СРСР стали переломним етапом в історії, бо нові держави здобувають незалежність та живуть надією на краще життя. В цей час перед Україною стояв ряд важливих питань щодо її майбутнього, насамперед: модель економіки; ідентичність (власне, який шлях обрати).

Щодо економіки, то з початковою оцінкою аналітики пророкували Україні гідні перспективи, проте для загалу початкові реформи прийнято вважати як розчарування. В цілому, деякі фахівці називають період правління Л. Кравчука “невпевненим початком”, а його основним пріоритетом було підтримати незалежність та розбудувати державність (Аслунд, Дянков, 2015). Отже, ідентичність, розвиток якої матиме глибоке значення для відносин України з НАТО, пересувається на передній план серед пріоритетів, але в цей же час специфічний розвиток економіки гратиме ключову роль саме в питаннях рівності та свобод у цих відносинах, адже Україна матиме справу, насамперед із державами-учасницями цього союзу. Важливо зрозуміти, що входить в пріоритети ідентичності й політики та чим вони відрізняються від економічних, які з самого початку умовно посунулись назад. Ми досі розглядаємо Північноатлантичний альянс скоріше як питання ідентичності нас самих і розглядаємо це як вирішення економічних проблем в нашій державі, але економіка потребує прагматизму, а питання вступу залежить від того, в якій мірі інші держави можуть впливати на Україну, і як Україна може відгукуватись і впливати на інших для затвердження своєї незалежності. Україна і деякі її громадяни розглядають НАТО як важіль тиску і впливу на Росію, для них Альянс щось на зразок чергового міжетнічного союзу на рівні інтернаціоналістської доктрини. Це більше притаманно для самоідентичності без вирішення самої прагматичної складової, тобто народ розглядає систему колективної безпеки СРСР і НАТО як споріднені механізми; коли СРСР зазнав краху, в українців був вибір без вибору: знайти йому заміну чи створити державу. Держава – це захист національних інтересів, передусім, це стосується і до глобальної ринкової економіки; держави захищають себе від неї (тобто від її неконтрольованого ефекту), посилюючи свої національні пріоритети; якщо у якості окремих гравців певні держави заслабкі, то вони утворюють міжнародні організації та союзи, один з таких прикладів – Європейський Союз. На даний час Україна ідентифікує себе з країнами НАТО, саме тому СНД як альтернатива на чолі з Росією з 1990-х рр. виступає скоріше примарною ідеєю. Проте РФ достатньо потужна у військовій сфері, щоби вирішувати свої геополітичні питання, здебільшого силою. Це відіграє важливу роль у загальному виборі вектору для нашої держави на користь НАТО. Проте вона має ряд своїх унікальних особливостей порівняно з іншими державами-членами Альянсу: Україна перетворилася на сіру зону Європи, вона не входить до Північноатлантичного альянсу, і не входить до

Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ), до якої входять Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан. За своїм виробничо-ресурсним потенціалом вона відрізняється від держав так званого “третього світу” і за своїм географічним положенням умовно досі між двома наддержавами, для України світ досі у “холодній війні”.

Традиційно початок зовнішньополітичного вектору нашої незалежної держави відносимо до постанови Верховної Ради “Про основні напрями зовнішньої політики України” від 2 липня 1993 р. – документ, з якого прийнято вести відлік відносин України з НАТО, але тоді Альянс ще трансформував свою архітектуру колективної безпеки задля актуальних на той час викликів, а саме – врегулювання конфлікту в Югославії ставилось периферією, а про позицію України щодо цього конфлікту йдеться і в постанові, через деякий час це зіграє більш практичну роль для україно-натівських відносин, вони передуватимуть Хартії.

Проте з цієї постанови більшість дослідників в якості основного виокремлює лише положення щодо інтеграції до європейського регіонального співробітництва в цілому, вони так і сформульовані: “на підставі інтеграції господарства України до загальноєвропейського і світового економічного простору” (Постанова). Це взято із пункту “б” щодо двосторонніх міждержавних відносин цього ж документу, проте першочерговими пріоритетами позначений пункт “а” і стратегічними напрямками в постанові домінуючими названо відносини із РФ: “У зв’язку з особливостями історичного розвитку і специфікою геополітичного і гео економічного положення України домінуючими двосторонніх відносин з прикордонними державами є українсько-російські відносини” (Постанова). Це лише підтвердження складних історичних відносин зі всіма державами-сусідами. Росія майже повністю формує політичну ситуацію в Україні.

Альянс – це також ідея, він найдосконаліша військова міжнародна організація в історії, під плинном часу оснащений новими технологіями, зброєю та засобами зв’язку, але організація не забуває про важливий елемент – ідею свого створення, а в її основі політика прагматизму, варто її популяризувати і серед громадян України. У своїх інтерв’ю один із чільних політичних діячів України та один із керівників громадського руху “За Україну в НАТО” Євген Марчук часто інтерпретує цей союз як “свого роду великий аристократичний і престижний клуб багатих, сильних, демократичних держав... його організація забезпечує питання безпеки, тобто звичайні люди організацією не цікавляться, натомість держави займаються своїм розвитком, а військові справи переходять до рук спеціалістів” (Марчук, 2016: 397). Сам Марчук висловлював свою позицію, яка полягає в тому, щоб армією керувало суспільство, оскільки це соціальна справедливість. Слід нагадати знову, що це політична мрія часів проголошення Верховною Радою “народовладдя”. Що ж до розвитку та спеціалістів, тобто економічний і не економічний аспекти, то в даному випадку Україна потребує відповідного громадянського суспільства. Держави ЄС укладають між собою економічні угоди як одна спільнота з майже єдиним громадянством, в ньому давно передбачено, що культура залишається особистою справою, а в деяких випадках в самій Спільноті громадяни одних держав могли би мати право голосу в інших. Проте з розвитком самого ЄС та труднощами, які виникають в ХХІ ст. знову посилюється необхідність в суто національних державах.

Основна проблема полягає у нерівності між собою різних держав з усією наявною машиною влади у кожній. Мова йде про країни Заходу, не лише Україна програє їм як нерівна у різних сферах: економічних, соціальних, інфраструктура, військова техніка, тощо. Ми отримали достатньо прикладів з ХХ ст., коли розвал світового імперіалізму породжував десятки нових держав різних розмірів і

економік, вони першочергово називали себе “демократичними” республіками, але в дійсності їхній суверенітет залишався в постійному напруженні й небезпеці через неправильний офіцерський склад, корупцію та економічні загрози, що було від самого початку притаманним і для України.

Хоча важливо те, що роль держави ще з 1990-х значно зростає, але зростають і потреби кожної з держав. Україна як і багато країн Європи має високий рівень залежності від енергоносіїв, тому це також предмет зацікавленості у сфері енергетичної безпеки, питання якого проходило в рамках спільної робочої групи НАТО (Кордон, 2010). Якщо проаналізувати “Стратегічну концепцію оборони та безпеки членів НАТО”, то слід зазначити, що вона складена на положеннях, більшість з них вказує на ознаки нерівності та відсутності повної свободи різних держав одна перед одною, це добре відображено в пункті 13 Стратегічної концепції 2010 р., в якому йдеться: “Усі країни стають дедалі більш залежні від життєвоважливих комунікацій, транспорту і транзитних маршрутів, від яких залежить міжнародна торгівля, енергетична безпека і процвітання. [...] Деякі держави – члени НАТО стануть більш залежними від іноземних постачальників енергоносіїв, а, в деяких випадках, від іноземних енергопостачальних та розподільних мереж для своїх енергетичних потреб. Оскільки споживання енергії зростає в усьому світі, постачання енергоносіїв стає вразливим до руйнування” (Стратегічна концепція). Спільна діяльність енергетичних систем розглядається на користь України в міжнародних відносинах як опора, бо її транзитні можливості та нафто – газова транспортна системи дають змогу нашій державі також відчувати себе впевнено в торговельних умовах через різний доступ до засобів всіма країнами.

У динамічних умовах світу ХХІ ст. умовні, але не оголошені війни, що дестабілізують цілі регіони та загроза краху державної влади в багатьох країнах за різними причинами, виступає необхідність в миротворчих операціях НАТО, тому це звичний ритм роботи цієї міжнародної організації, а відповідно він має великий вплив на аспекти управління і формування державного устрою, зокрема Єнс Столтенберг вкотре наголошує, що “НАТО є політичним альянсом, він існує задля захисту наших основних цінностей – демократії, верховенства права, індивідуальних свобод” (Ukrinform). На форумі 23 червня 2020 р. він також зазначив важливу складову даної теми – індивідуальні свободи держав. Вона означає політику невтручання Альянсу у внутрішні політичні процеси країн, зокрема вибори. Варто зазначити, що “втручатися чи не втручатися” – суперечлива політика цієї міжнародної організації. Альянс систематично проводить оцінку виборів в Україні, а в рамках Комісії Україна – НАТО визначається практичний шлях співпраці із нашою державою, відповідно із врахуванням політичної ситуації в державі. Ось під час візиту генерального секретаря НАТО в червні 2005 р. йому було передано так званий “Початковий дискусійний документ” від керівника зовнішньополітичного відомства України Бориса Тарасюка, де йшлося про реформу державних секторів управління в Україні, та встановлення демократичного контролю над сектором безпеки (Соскін, 2007: 211). Євген Марчук в 2006 р., тоді уже экс-прем’єр, экс-секретар РНБОУ та экс-міністр оборони в інтерв’ю розповідав, що на саміті в Стамбулі в 2004 р. Україна мала найкращий шанс отримати План дій членства НАТО (ПДЧ), його не дали, коментуючи: “подивимось, наскільки демократично відбудуться у вас президентські вибори” (Марчук, 2016: 225). Марчук згадує про комуністів в коаліції у Верховній Раді на той час, а також те, що В. Янукович дав знати про неготовність щодо вступу; про непередбачуваність української влади у своїх намірах в цілому. Під непередбачуваністю Марчук мав на увазі, що навіть попри те, що від початку незалежності українська влада відмовилась від партократії, лише одна наявність комуністів в парламенті навіть попри відсутність партійних

міністрів Європу, відлякує через можливість політичного реверсу у владі України від демократії і свободи. В рамках Бухарестського саміту 2008 р. канцлер Німеччини А. Меркель та тодішній президент Франції Н. Саркозі заблокували надання Україні та Грузії процес надання ПДЧ, а того самого року Росія напала на Грузію (День, 2019).

У 2010 р. на лекції Д-ра Джеймі Ши, директора Відділу політичного планування особистої канцелярії Генерального секретаря на той час, в якій розглядаються загрози, що постають перед Альянсом, було зазначено, що “НАТО має як моральний, так і стратегічний імператив робити, в межах наявних ресурсів, усе можливе, щоб не дозволяти війнам палати, та щоб зупиняти конфлікти. Моральна причина, безумовно, полягає у тому, що впродовж останніх років (Лекція 2010 р.) в міжнародному праві спостерігається перенесення акцентів від безпеки країн до безпеки людей, до безпеки особистості; від захисту території до захисту населення” (Кризи державної влади, 2010). Безпека особистості – найкраще відповідає соціальним запитам в Україні та поза її межами, саме тому питання НАТО для нас актуальне, розглядаємо НАТО як щось рівне нашим суспільним та індивідуальним потребам і ставимо свої цивільні потреби вище військових. Це важливо і для розбудови громадянського суспільства згідно з вимогами ХХІ ст., оскільки класичне громадянське суспільство може ставити “закон” вище “безпеки особистості”.

У різних монографіях йдеться про Україну “на шляху” до чогось. Здебільшого, вони несуть популярний характер, до прикладу автори “Україна на порозі об’єднаної Європи” (Центр Разумкова, 2018) надають перевагу висновку, що саме природна самоорганізація суспільством економічного та громадського життя відіграє важливу роль у формуванні громадянського суспільства та “становлення української політичної нації”, це становлення отримало друге життя після розпаду СРСР, але йому перешкоджає олігархія. На жаль, автори не дають чіткого опису, що вони розуміють під “громадянським суспільством” та “українською політичною нацією”. Під громадянським суспільством може бути і реорганізація певних політичних рухів минулого, де світоглядні позиції суспільства на теренах держави несумісні із механізмом безпеки у Європі після світових воєн.

Слід підкреслити, що НАТО – це коаліція незалежних держав, де їхнє положення вважається як рівне. В Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО йдеться про розбудову неподільної Європи, пов’язаність безпеки кожної держави, саме середовище їх пов’язало, а його основний аспект побудований на взаємній довірі (Хартія). Тому держави в коаліції можуть вирішувати проблеми мирно та демократично, допоки вони не вийшли із-під контролю. Вихід із-під контролю означає укладання важливих таємних економічних угод, які у разі оприлюднення підривають довіру, а значить і саму основу (одним із таких є Північний потік 2, укладений він на фоні економічної війни та ескалації конфлікту на Донбасі між Україною та РФ). Коаліція держав-союзників, скріплених угодами ЄС та НАТО, виконує функції посередника або міжнародного арбітра, але це тільки на перший погляд, варто нагадати, що Північноатлантичний альянс був реорганізований після розпаду СРСР та пройшов трансформацію і відрізняється від свого минулого. Але має значення і те, як розпочиналась трансформація – із розв’язки Югославського конфлікту. Ми не можемо дозволити собі його знецінювати і применшувати, але і буде перебільшенням вважати його на рівні світових воєн, які би несли загрозу людству. Вирішення конфлікту було достатнім для доведення необхідності військових союзів. Тому, коли союз в черговий раз на межі колапсу переговорного процесу щодо мирного співіснування, то посилюється роль громадянського суспільства, яке в своїй основі може суперечити такому союзу,

але Україна може використати вступ до НАТО для посилення себе як національної держави.

Воєнні доктрини держав учасниць мають виражений блоковий характер (Вісник, 2008), але для кожної держави він набуває особливого підходу, згідно з яким держави в якісь мірі добровільно дозволяють обмежувати їхній суверенітет задля безпеки ЄС. Для прикладу в Німеччині, згідно зі статтею 24 конституції ФРН Федерація може передавати свої суверенні права відповідним міжнародним установам у разі виникнення загрози державному суверенітету, або у разі міждержавних суперечок долучитись до обов'язкового міжнародного арбітражу (ФРН). Такий підхід змушував країну делегувати НАТО, для ФРН це було результатом її особливого статусу після Другої світової, оскільки державу роззброїли.

Зі здобуттям незалежності Україна також погодилась на угоду роззброєння і в деякій мірі опинилася в так званому “повоєнному” становищі, але одночасно це і вимушений стан постійної ослабленості. Він також має свої причини та період. Його ключовою ознакою буде, як і у випадку з Україною, не так територіальні претензії чи позбавлення, як послаблення її політичної волі на міжнародній арені. Від самого початку до нашої держави відносились із недовірою, як до низки інших держав, що одержали незалежність після розвалу СРСР. Захід ще протягом тривалого часу ставився до України із недовірою, як і в 1990-х рр., через те, що в ній громадянське суспільство не сформоване, а наші звичайні державні установи, в першу чергу, є виборними органами, які схильні до згубного тиску зі сторони виборців. Інтереси держави зводяться до диктату короткострокових міркувань та зумовлені найближчими виборами. Питання Північноатлантичного альянсу для України в цілому не можна звести до миттєвої перебудови, тому найважливішим пріоритетом є зберігати його найважливіші структури на території нашої держави, до таких відноситься Питання Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України, її склад затверджує Президент України, проте в 2020 р. вона перестає бути допоміжним органом президента (Комісія).

Безперечно, при вступі до НАТО на Україну чекає ще один довготривалий перехідний період, він передбачає узгодження умов з набуття членства в Альянсі. Це перехідний період після здобуття запрошення держави для переговорів щодо набуття членства, кінцевою метою якого є можливість брати участь у роботі майже у всіх структурах Альянсу, в Північноатлантичній Раді та в головних комітетах у тому числі. Проте досі жодна влада у нашій державі не ставила такі амбітні цілі, хоча досвід інших держав показує, що шлях до такого повноправного членства може забрати не так багато часу. Звісно, для кожної держави така співпраця не гарантована і передбачає вона лише індивідуальний підхід, проте досвід інших, зокрема Польщі та Угорщини, формулюють основний пакет роботи для цього: висока активність дипломатії; систематична адаптація Збройних сил до стандартів НАТО в усіх основних сферах; участь у міжнародних навчаннях і операціях НАТО; військова підготовка (Соскін, 2007: 62) та економічні реформи. Здебільшого, Україна це все пройшла, проте тривалий застій веде до ще більшої невизначеності. В деяких працях відповідальність за тривалий застій ставлять на нерішучість дій з боку влади України, розвиток в ній олігархії та агресивні дії з боку Росії, проте це все може бути і результатом тривалого застою. До ще більших суперечок належить і питання кордонів України. Останнє особливо важливе, оскільки від дня незалежності було не вирішене питання щодо Азовського моря та не завершено договірно-правове оформлення кордонів з Білоруссю, це і називали причиною, що гальмує процеси інтеграції в міжнародні організації, а НАТО розглядали як третю сторону для вирішення правової і політичної сторони цього питання.

Проте, Євген Марчук в 2000 р. говорив, що, незважаючи на внутрішні проблеми, “Україна відроджується без крові та національних конфліктів” (Марчук, 2016). Здебільшого, на той час політики із великим задоволенням повторювали це, бо міжнародні ускладнення після розвалу СРСР оминули Україну і Югославський шлях не став її перспективою (Центр Разумкова, 2018).

Проте не вирішені питання щодо кордонів спостерігаються у багатьох державах. Серед найважливіших завдань, які входять у перехідний період після запрошення до переговорів щодо самого членства, на досвіді Польщі, було не лише реалізація принципів демократичної держави, але і врегулювання прикордонних справ із сусідніми країнами уже під час вступу до НАТО. А ось щодо цього питання в “Основних напрямках зовнішньої політики України” 1993 р. на початку документа було прописано: “Пункт 5. Україна не висуває територіальних претензій до сусідніх держав і не визнає жодних територіальних претензій до себе”.

У рамках візиту Північноатлантичної ради в липні 2019 р. за заявою віце-прем’єра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Д. Кулеби “Україні не потрібно подавати якісь додаткові заявки, бо заявка на отримання Плану дій щодо набуття членства в НАТО 2008 р. залишається чинною” (День, 2019).

Нерівність між державами ЄС простежується. Перед НАТО постає ще один виклик – самодіяльність Сполучених Штатів, збройні перегони та новий тип геоекономічних стратегій. У фінансуванні новітніх розробок зброї США далеко попереду, величезне фінансування від США йде на існування самого Північноатлантичного альянсу.

Таким чином, після краху СРСР Росія робила все для того, аби наша держава чинила опір її економічним та політичним намірам, якими би вони не були. І ось, після початку російсько-українського військового конфлікту, ця проблема могла здатися задовго репетицією, до якого регіональний бізнес і багато в чому пов’язані з ним політика та дипломатія мали відношення. Але часто такі конфлікти або війни спроможні позначати кінець однієї історичної доби і початок іншої в історії тієї держави. Іноді їх називають очищенням, а для України це стало ще одним відновленням, і ось тепер вона на шляху до ЄС та НАТО. Але минуло ще декілька років і “хрестовий похід” НАТО вже видається не таким очевидним, навіть після закріплення його в конституції нашої держави в 2019 р. У громадян радше з’явилося нове розчарування у великих державах та міжнародних організаціях, незважаючи на те, що кількість бажаючих щодо вступу до НАТО зросла, порівняно із минулими роками. Таке розчарування пояснюється прагненням себто меншого народу опинитися на важливому місці в геополітиці на противагу великим державам, і це актуально зараз, як і в 1990-х. Проте варто не забувати, що Україна вже велика держава, а історія успішних та менших держав показує лише її власний розвиток та шлях до омріяного економічного благополуччя, розбудови власного громадянського суспільства і безмежне прагнення до миру. Варто не забувати, що розвиток національної держави важливий для колективної безпеки, вона єдиний шлях до Північноатлантичного альянсу.

Список використаних джерел

- Аслунд, Дянков, 2015. – Аслунд А., Дянков С. та ін. Велике переродження. Уроки перемоги капіталізму над комунізмом. Львів. Видавництво Старого Лева, 2015. 440 с.
- Алексієвець, 2020. – Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. Український історичний журнал. 2020. №1. С. 127–142
- Возняк, 2014. – Возняк Т. Україна – НАТО. 20 років партнерства. Часопис “І”, 2014. 248 с.
- Алексієвець, Секо, 2016. – Алексієвець М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. Україна-Європа-Світ. 2016. Вип.17. С.34–49.

- Alexiyevets L., Alexiyevets M., 2020. – Alexiyevets L., Alexiyevets M. Ukraine – the NATO: mutual relations and partnerships main states. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 14. 2020. 175-189.
- Бурдяк, Мороз, 2008. – Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва “Україна – НАТО” і роль у цьому польського фактора. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2008_3_17
- Боецький, 2006 – Боецький Т. Доцільність вступу до НАТО. *Економічний часопис-XXI*. Вип.9/10. К., 2006. С.8–9.
- Горбулін, 2009. – Горбулін В. План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми. *Україна – НАТО*. 2009. № 1. С. 5-17.
- Долгов, 2012. – Долгов І.О. Еволюція партнерства (Україна – НАТО). *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Вип.19. К., 2012. С.30–39
- Черноусенко, 2003. – Черноусенко О. Партнерство Україна – НАТО: еволюція розвитку. *Політика і час*. 2003. №10. С.18–27.
- Кордон, 2010 – Кордон Микола. *Європейська та євроатлантична інтеграція України* : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Кордон. – 2-ге вид. – Київ: Центр учб. літ., 2010. 171 с.
- Марчук, 2016 – Марчук Є. К. На шляху до НАТО. Київ – Париж – Дакар, 2016. 608 с.
- Соскін, 2007 – Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива. За загальною ред. О. І. Соскіна. К.: Видавництво “Інститут трансформації суспільства”, 2007. 336 с.
- Комісія – Питання Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784/2019#Text>
- Концепція – Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1659-12#Text>
- Постанова – Постанова Верховної Ради України “Про основні напрями зовнішньої політики України” <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
- Декларація – Декларація про державний суверенітет України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
- Загальні положення - https://www.mil.gov.ua/content/public_discussion/proj_vdu.pdf
- Чорновіл – Твори: в 10 т. Вячеслав Чорновіл : Міжнар. благод. фонд В. Чорновола. К. : Смолоскип, 2002. Т. 7 : Статті, виступи, інтерв'ю (березень 1990 - грудень 1992). 2011 р. 1079 с.
- День, 2019. – Газета “День” № 200-201, п'ятниця-субота 1-2 листопада 2019. С. 4
- Державне управління, 2007. – https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9838/1/10061673_book2_a5.pdf
- Кризи державної влади 2010. – https://www.nato.int/cps/ru/natohq/opinions_84767.htm?selectedLocale=uk
- Ukrinform – <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3050659-nato-ne-mae-vtrucatisa-u-vnutrisnu-politiku-krain-stoltenberg.html>
- Закон – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
- Стратегія, 2012 – Люттвак, Едвард – Стратегія: логика войны и мира. М., 2012. 392 с.
- Люттвак, 2012 – Люттвак – Государственный переворот. Практическое пособие. М., 2012. 326 с.
- Програма – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58/2001#Text>
- Стратегічна концепція – https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-ukr.pdf
- Центр Разумкова, 2018. - Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Центр Разумкова. Київ: Заповіт, 2018. 232 с.
- Вісник, 2008. – Вісник Центру євроатлантичної інтеграції та безпеки Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Збірник наукових статей. Політичні науки. Чернівці: ЧНУ. 2008. Випуск 1. 134 с.

References

- Aslund, Dyankov, 2015. – Aslund A., Dyankov S. ta in. *Velyke pererodzhennia. Uroky peremohy kapitalizmu nad komunizmom [The great rebirth. Lessons from the victory of capitalism over communism]*. Lviv. Vydavnytstvo Staroho Leva, 2015. 440 s. [in Ukrainian].
- Alexiyevets, 2020. – Alexiyevets L., Alexiyevets M. Transformatsiia vidnosyn Ukrainy ta NATO v 1991–2019 rr.: istorychnyi aspekt [The transformation of Ukraine – NATO relationships in 1991-2019: a historical aspect]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2020. №1. S. 127-142 [in Ukrainian].
- Voozniak, 2014. – Voozniak T. Ukraina – NATO. 20 rokiv partnerstva [Ukraine is NATO. 20 years of partnership]. *Chasopys “I”*, 2014. 248 s. [in Ukrainian].
- Alexiyevets, Seko, 2016. – Alexiyevets M., Seko Ya. Zovnishnia polityka Ukrainy: vid bahatovektornosti do bezalternatyvnosti [Ukraine's foreign policy: from multivectorism to no alternative]. *Ukraina-Yevropa-Svit*. Vyp.17. S.34–49. [in Ukrainian].
- Alexiyevets L., Alexiyevets M., 2020. - Alexiyevets L., Alexiyevets M. Ukraine – the NATO: mutual relations and partnerships main states. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 14. 2020. 175-189. [in Ukrainian].
- Burdiak, Moroz, 2008. – Burdiak V., Moroz I. Perspektyvy spivrobitnytstva “Ukraina – NATO” i rol u tsonu polskoho faktora [Prospects of cooperation “Ukraine - NATO” and the role of this factor Polish] [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2008_3_17
- Boietskyi, 2006. – Boietskyi T. Dotsilnist vstupu do NATO [Expediency of joining NATO]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*. Vyp.9/10. K., 2006. S.8–9. [in Ukrainian].
- Horbulin, 2009. – Horbulin V. Plan dii Ukraina – NATO: dosiahnennia i problem [NATO - Ukraine Action Plan: Achievements and Challenges]. *Ukraina – NATO*. 2009. № 1. S. 5-17 [in Ukrainian].

- Dolhov, 2012. – Dolhov I.O. Evoliutsiia partnerstva (Ukraina – NATO) [Evolution of the partnership (Ukraine - NATO)]. Naukovyi visnyk Diplomatychnoi akademii Ukrainy. Vyp.19. K., 2012. S.30–39 [in Ukrainian].
- Chernousenko, 2003. – Chernousenko O. Partnerstvo Ukraina – NATO: evoliutsiia rozvytku [Ukraine - NATO Partnership: The Evolution of Development]. Polityka i chas. 2003. №10. S.18–27. [in Ukrainian].
- Kordon, 2010. – Kordon Mykola. Ievropeiska ta yevroatlantychna intehtratsiia Ukrainy [European and Euro-Atlantic integration of Ukraine]. navch. posib. dlia stud. vysch. navch. zakl. / M. V. Kordon. – 2-he vyd. – Kyiv: Tsentri uchb. lit., 2010.171 c. [in Ukrainian].
- Marchuk, 2016 – Marchuk Ye. K. Na shliakhu do NATO [On the way to NATO]. Kyiv – Paryzh – Dakar, 2016. 608 s. [in Ukrainian].
- Soskin, 2007. – Partnerstvo zarady bezpeky: dosvid krain NATO ta ukrainska perspektyva [Partnership for Security: The Experience of NATO Countries and the Ukrainian Perspective]. Za zahalnoi red. O. I. Soskina. K.: Vydavnytstvo “Instytut transformatsii suspilstva”, 2007. 336 s. [in Ukrainian].
- Komisiiia – Pytannia Komisii z pytan koordynatsii yevroatlantychnoi intehtratsii Ukrainy [Questions of the Commission for Coordination of Euro-Atlantic Integration of Ukraine] [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784/2019#Text>
- Komisiiia – Pytannia Komisii z pytan koordynatsii yevroatlantychnoi intehtratsii Ukrainy [About the Concept of Defense and Construction of the Armed Forces of Ukraine] [in Ukrainian] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1659-12#Text>
- Postanova – Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy Pro osnovni napriamy zovnishnoi polityky Ukrainy [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine On the Main Directions of Ukraine’s Foreign Policy] [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
- Deklaratsiia – Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy [Declaration of State Sovereignty of Ukraine] [in Ukrainian] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
- Zahalni polozhennia – [in Ukrainian]. https://www.mil.gov.ua/content/public_discussion/proj_vdu.pdf
- Chornovil – Tvory: v 10 t. Viacheslav Chornovil ; Mizhnar. blahod. fond V. Chornovola. K. : Smoloskyp, 2002. T. 7 : Statti, vystupy, interviu (berezen 1990 - hruden 1992). 2011 r. 1079 s. [in Ukrainian].
- Den, 2019. – Hazeta “Den” № 200-201, piatnytsia-subota 1-2 lystopada 2019. Š. 4 [in Ukrainian].
- Derzhavne upravlinnia, 2007. - https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9838/1/10061673_book2_a5.pdf
- Kryzy derzhavnoi vlady, 2010. - https://www.nato.int/cps/ru/natohq/opinions_84767.htm?selectedLocale=uk
- Ukrinform – <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3050659-nato-ne-mae-vtrucatisa-u-vnutrisnu-politiku-krain-stoltenberg.html>
- Zakon - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
- Stratehiia – Liutvak, Edvard – Stratehiia: lohyka voyny y myra [Strategy: the logic of war and peace] [in Russian].
- Liutvak – Liutvak – Hosudarstvennyi perevorot. Praktycheskoe posobyie [State coup. Practical guide] [in Russian].
- Stratehichna kontseptsiiia - https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-ukr.pdf
- Tsentri Razumkova, 2018. - Kulchytskyi S., Mishchenko M. Ukraina na porozh obiednanoi Yevropy [Ukraine is on the threshold of a united Europe]. Tsentri Razumkova. Kyiv. Zapovit, 2018. 232 s. [in Ukrainian].
- Visnyk, 2008. – Visnyk Tsentru yevroatlantychnoi intehtratsii ta bezpeky Chernivetskoho natsionalnogo universytetu Yurii Fedkovycha. Zbirnyk naukovykh statei. Politychni nauky. Chernivtsi: ChNU. 2008. Vypusk 1. 134 s. [in Ukrainian].